

קטע מסיפרו של י.פ. סטון 'במחתרת לפלשתינה'¹ על הפלגת 'ווג'ווד'

באדיבות המתרגם אריה מליכין

הערות מטעם מערכת האתר מופיעות בתוך סוגריים מרובעות

"סטתי ל-"X" [סטון ביקש להפליג באחת משתי ה"אוניות האמריקאיות" שהמוסד רכש במחצית הראשונה של 1946 - *Beuharnois-i Norsyd* – ואנשי ה'הגנה' נענו לבקשתו, בתנאי שלא יפרסם את שמות האנשים והמקומות בהם הוא ייפגש. מכן הסיבה לשם הקוד "X". לאחר מסע מקדים בדרכי ה'הבריחה' עם מעפילים שהיו בדרכם לעבר חופי הים התיכון, נקבע שהוא יפליג ב- *Beuharnois*, שבמהלך הפלגתה הוסב שמה ל"יאשיהו ווג'ווד" [מזאלצברג ואמרו לי שאוניה עומדת להפליג מנמל בדרום אירופה תוך שעות ספורות. פגשתי את אותם החברים שראיתי בניו-יורק והם עשו לי קבלת פנים חמה וידידותית מאד. הם נתנו לי תא לינה בשטח תאי הקצינים ואחד הבחורים גם נתן לי מכנסיים פשוטים ללבוש על הסיפון. אבל... היו שיבושים בלוח הזמנים. אמרו שהמופתי ברח מפאריס ואולי הייתה לזה איזו השפעה על הפלגתנו. העברתי את הזמן בביקורים בהכשרות בסביבה וראיתי שמלמדים את הפליטים לדבר עברית ומקצועות שונים. זה היה בילוי נעים אבל לא בדיוק לעניין. חששתי שהעיתון שלי יודיע לי לשוב לארצות הברית לפני שאגשים את נסיעתי. יום אחד הופיע איש הגנה ואמר לי שאוניה יוצאת מנמל קטן באיטליה ביום שלישי הבא.

למזלי הייתה לי ויזה. נאמר לי איך להתקשר לאנשי ה'הגנה' באותו נמל. נסעתי לשם ומצאתי חדר במלון והלכתי ישר לנמל (כעת, 60 שנה אחרי שסטון כתב את הספר שלו, מותר לגלות שמדובר בעיר סבונה. הייתי אז מלח על האוניה 'ווג'ווד'. א.מ.). האוניה הייתה 'יאשיהו ווג'ווד', אונית אחות של האחרת שעזבתי [*Balboa/Norsyd*-ה'הגנה']. השם קשור לתומך ציוני מושבע במפלגת הלייבור הבריטי שעוד לפני המלחמה הציע לראשי היישוב בארץ להתעלם מחוקי ההגירה הבריטים ולהעלות יהודים ארצה. ה'הגנה' ו'יאשיהו ווג'ווד' היו אוניות אחיות של כ-900 טון שנקנו מהצי הקנדי. לא הצלחתי למצוא את האוניה בנמל, אבל שאלתי את אחד העובדים בצרפתית איפה היא נמצאת והוא הוביל אותי אליה.

כבש האוניה עלה בזוית תלולה מהרציף לסיפון ושם ראיתי מלח ממושקף רזה שאני הכרתי אבל הוא לא זכר אותי. חבשתי לראשי כובע ברט מהסוג הבאסקי וזה כנראה הטעה אנשים. כיוון שהוא לא הכיר אותי חשבתי להתבדח קצת אתו וכמו שקורה לא פעם הדבר כמעט ונגמר ברע. הסתובבתי מסביב לאוניה כאילו אני בודק אותה ומלמלתי לעצמי בצרפתית, "אוניה מוזרה, מוזרה מאד". הזקיף נראה מודאג. "איפה רב החובל?" שאלתי. "מי רוצה לראות אותו?" נשאלתי. (רב החובל שמע אותי מסיפון יותר גבוה, אך לא אמר כלום). הזקיף עצר אותי ושאל אותי לשמי. אמרתי לו ששמי ג'ק פירנדל ואני מהמחלקה השנייה (דומה ל-FBI האמריקאי). הזקיף נראה קצת חולה ובבוך.

אנשי ההגנה נתנו לי שלשה שמות של אנשי קשר. אחד היה רב החובל שפגשתי באמריקה [יעקב-גרי' ליכטמן], השני היה פיאטרו שהיה איש ההגנה [יתכן בן ירושלמי] והשלישי היה ג'אקומו, פרטיזן לשעבר שעזר ליהודים המון. אמרתי לזקיף שאני רוצה לפגוש את ג'אקומו והוא הוביל אותי לביתו. הברט והצרפתית הגרועה שלי הדאיגו גם את ג'אקומו והוא הוביל אותי בחזרה לאזור הנמל לאחד מבתי המרזח שהיו שם ושם שהו הרבה חברים ומכרים של אותו פרטיזן. בדרך לשם פגשתי עוד מלח אמריקאי והוא שאל אותי למה אני מעוניין באוניה. כיוון שראיתי שכל המשחק הזה משתבש החלטתי להראות לו את תעודת העיתונאי שלי מה-PM. הוא גם היה קורא של העיתון ושמי היה מוכר לו והסביר לג'אקומו שאני ידיד מוכר ולא צרפתי. עליתי לסיפון והתקבלתי בחמימות על ידי כל הצוות וזה היה סוף (נאמר לי אחר כך שהחברה של ג'אקומו היו עלולים לתחקר אותי בצורה לא הכי עדינה).

יצא לי להכיר את ג'אקומו היטב במשך הזמן. הוא היה יורד-ים בעבר וכמו הרבה מהם הוא קרא הרבה והייתה לו ספריה גדולה. קונרד וג'ק לונדון היו הסופרים הכי אהובים עליו ונתתי לו עותק של 'מובי

¹ לתרגום המלא של הספר הקש כאן

דיק' לפני שעזבתי את העיר. הייתה לי הרפתקה מעניינת באותה עיר. שני מלווי שם היו: אישה צעירה עדינה ורזה ושחומה [עדה סרני] שהייתה האלמנה של יהודי איטלקי מוכשר שעלה לארץ בשנות העשרים ונעשה אחד ממנהיגי הציונות. פגשתי אנשים ששמעו אותו נואם והם אמרו שהוא היה מרתק. הוא נתפש והוצא להורג על ידי הנאצים כשהוא צנח מאחורי קווי האויב באיטליה [אנצו סרני]. המלווה השני היה ידוע בכינוי 'פיל' [יהודה ארזי, שהיה הממונה על שלוחת 'המוסד' באיטליה]. הוא היה בחור בגובה בינוני ופנים חזקות וקצת שיבה בשיער. הוא ידע אין ספור שפות אירופאיות. נאמר לי לא לבוא לנמל למחרת, אלא להיות בבית של ג'אקומו בשעה שבע בערב.

בבית ג'אקומו מצאתי עוד שניים מחבריו וכן את השליח הראשי שנקרא פיאטרו. ירדנו לנמל לחכות להפלגת האוניה. הפרטיזנים היו מודאגים ממשהו, אך סביב השעה 8:00 האוניה התחילה לצאת את הנמל. אני הייתי אמור להפליג באותה אוניה, אבל חשבו שזה לא יהיה נבון שאעלה על האוניה בנמל זה כי זה עלול לעורר חשדות. התכנית הייתה שאעלה עם הפליטים בנקודה מרוחקת מספר קילומטרים מהעיר בנמל / רציף אחר [מזח ואדו, צפונית-מערבית לסבונה]. בינתיים שני מלווי ואני יצאנו לטייל וג'אקומו והשליח הלכו לבדם לנקודת המפגש. מטרתנו הייתה להטעות שוטרים או בלשים שעלולים היו לשים עלינו עין. לקחתי אותם לראות איזו סמטה מימי הביניים שגיליתי בבוקר אותו יום. שם הסמטה היה "סמטת השמנת", לשעבר "סמטת היהודים". זה היה גטו העיר באותם הימים. נסענו מהגטו לעיירה קרובה ושם אכלנו ארוחה טובה בנחת. חזרנו לבית המלון ולקחתי את כול חפציי ונסענו צפונה לנקודת חוף אפלה ושקטה. היה שם מפרץ קטן ורציף שיאפשר לאוניה להתקרב ולהתקשר לרציף ושם היו אמורים להעלות את הפליטים ואותי לאוניה [ווג'ווד]. שם חיכו גם ג'אקומו והשליח של ההגנה.

השעה הייתה אחרי חצות. מאחורינו היו הרי הריביירה. חיכינו בחושך לבאות. סביב שעה 1:00 ראינו בים שלושה אורות קטנים, אדום וירוק ולבן. אלה היו אורות האוניה שהתקרבה לאט ובזהירות לחוף. כמה דקות לאחר מכן ראינו שורה ארוכה של שנים-עשר אורות כפולים נוסעים על הכביש לאורך החוף. הנה באה השיירה הראשונה אמר השליח. שתי שיירות היו אמורות להביא לנו 1,200 עולים. השליח אותה לאוניה אך משום מה האוניה לא התקרבה. בינתיים כל משאית פרקה את מטען אנשיה והסתלקה במהירות. אף אחד לא דיבר, היה רק שקט וחושך סביב. עברה שעה וטרם הופיעו המשאיות עם הנגלה השנייה וטרם הגיעה האוניה לחוף. משום מה לא השתוממתי בקשר לאוניה כי היו עליה אוסף מלחים משונה מאד. הכי מוזר היה זקן אחד עם זקן ששייך לכת Jehovah's Witness. רב החובל והקצין הראשון היו מלחים מקצועיים שהיו פעם בתנועה האנרכיסטית. כמו שקורה עם הרבה יהודים, לשני מלחים אלה לא היה שום קשר בכלל ליהדות מלבד שנולדו יהודים. לא היה להם שום חינוך יהודי וודאי שלא היו דתיים. אך הם עזבו את משפחותיהם ויצאו לדרך על אף הסיכון של שבי ממושך בידי הבריטים. גישתם הייתה שהבריטים האימפריאליסטים לא התנהגו בסדר עם היהודים, ואם ההגנה פועלת נגד הבריטים אז הם עוזרים להגנה. הם שלטו על האוניה והצוות וניהלו אותה באופן מסודר ומקצועי. בכל זאת האוניה לא הצליחה להיכנס ולהתחבר לרציף בזמן הנקוב.

השליח היה מעוצבן וקילל כהוגן בכל השפות שהיו שגורות בפיו וגם ג'אקומו היה מודאג מהמצב. לאורך החוף היו הרבה סירות דייג קטנות שהשתמשו בפנסים גדולים לדייג לילה. הדייגים עלולים היו להרגיש שמשו מתרחש שלא כרגיל ולהתקשר לשלטונות. לבסוף סביב השעה 3:00 בבוקר האוניה הצליחה להתקשר לרציף ולהוריד קרשים מהסיפון לרציף. באותו רגע שהעולים התחילו לעלות לאוניה הופיעו שישה שוטרים איטלקים וקראו, "תראו חבריה יש כאן קבוצת יהודים" (אני הייתי ההגאי של האוניה 'ווג'ווד והייתי ליד ההגה כל אותו הלילה. הים היה בשפל ועומק המים לא הספיק לעומק הפרופלורים של האוניה. על עבודת החיבור לרציף פיקד פיילוט של נמל סבונה שהיה ידיד ההגנה ולא הרב חובל, בגלל קושי המשימה. אם לבסוף הצלחנו להתחבר מבלי לגרום נזק לאוניה מגיע לאותו פיילוט צל"ש ולא נזיפה, ולרב החובל – טוב שהייתה לו סבלנות ונתן לעסק להתנהל 'לאט אבל בטוח'. א.מ.).

השוטרים באו אלינו והיינו די מודאגים שיתפסו את האוניה וכל העבודה וכל הכסף שהושקע במבצע הזה ירד לטמיון, כמו במקרה של 'הפדה' ['דב הוז'], שנתפסה בתנאים דומים לא מזמן בנמל La Spezia ורק אחרי שביתת רעב ומספר שבועות של משא ומתן בין מנהיגי היהודים בפלסטונה, הממשלה האיטלקית והצי הבריטי, השיגו את שחרור האוניה. אני חששתי במיוחד שהפליטים ירצו לעלות לאוניה ושהשוטרים יירו עליהם. לכן נגשתי לשוטר המוביל ובעזרת המתורגמנית שלי [עדה סרני קיבלה על עצמה תפקיד זה] הצגתי לו תעודת העיתונאי שלי ושאלתי אותו שמו ודרגתו. הוא השיב לי בשאלה לשם מה אני רוצה זאת. "אני עיתונאי אמריקאי שבא לסקור הפלגת אוניה זו ואני אודיע לעיתון שלי בדיוק מה אתה ואנשיך יעשו כאן הלילה". התחלתי באותו זמן לחלק לשוטרים סיגריות ורוב השוטרים נראו מפויסים.

בינתיים הרבה מהבנות התחילו כבר לעלות לאוניה. השוטר סרב לתת לי את שמו אז ניסיתי בדרך אחרת. "למה לא לתת לאנשים האלה לצאת? בלאו הכי הם יצליחו בסוף כמו אנשי אניית 'פדה'. זה רק עושה שם רע לאיטליה בעיתונות האמריקאית. תן לבריטים לטפל בזה, למה אתם?" "אני לא יכול להחליט על דבר חשוב כל כך", אמר השוטר. "אני אקח אותך למטה והם יחליטו מה לעשות". בינתיים ג'אקומו התרחק קצת מאתנו וכשהוא ראה שהשוטר ואני התחלנו לנסוע עם המתורגמנית שלי ו'פיל' הם באו אתנו. חפציי נשאר על החוף והחלוצים המשיכו לעלות לאוניה בזמן שיתר השוטרים עמדו שם בחוסר אוניס. ג'אקומו ואיש המחותרת נסעו בעקבותינו לראות איך העניין ייגמר והאם נצליח לשחרר את האוניה.

השחר החל לעלות כשהגענו לעיירה. המטה היה במין ארמון עם חצר פנימית גדולה. השוטר שוחח עם מפקדו והם המתינו לבוא המפקד של התחנה שהופיע בדיוק בשעה 6:00. המפקד היה איש גדול ובעל גוף. הוא שמע מה שהיה לי להגיד בנימוס, הרים שפופרת הטלפון ודיבר עם מישהו בצד השני בקצב מהיר. 'פיל' הרכין ראשו אלי ובלחש אמר, "הוא דו-פרצופי, הוא מספר למטה האנגלי בג'נווה שהוא תפס אוניה יהודית בלתי-גלית שעמדה להפליג מאיטליה." "תגיד לו שאני רוצה את שמו ואני מתקשר לעיתון שלי בניו יורק ומספר מה שהוא עושה", אמרתי. לקחתי את שפופרת הטלפון אבל השוטר לא הרשה לי לטלפן עד אחרי ברור עם מפקד המחוז שהיה בדרך אלינו. רצייתי לחזור לחוף ולהפליג עם האוניה אז אמרתי שאני צריך להחליף את הסוללה במכשיר השמיעה שלי ויש לי רזרבי בחפצים שלי. בלי מכשיר שמיעה איני יכול להגן על עצמי או להסביר את עצמי. הם חשבו שאנסה להתחמק מהם אז 'פיל' הציע שהוא ילך והוא בקש אישור מעבר כדי ששוטרים לא יעכבו אותו. זה ניתן לו והוא יצא לדרך.

'פיל' יצא לחצר המטה וראה שם איש מחותרת עם ג'יפ. הלז ספר לו שהוא ניסה לחזור לאוניה אבל מנעו ממנו לעשות כך. 'פיל' נכנס לג'יפ שלו ובעזרת אישור המעבר הם הצליחו לחזור לחוף. 'פיל' מסר למישהו להעביר הוראה לרב החובל [ההוראה בוצעה ע"י 'ברצ'יק', מפקד האוניה] לנתק את הכבלים ולהסתלק מהחוף בכל המהירות, כי המשלוח השני של משאיות כבר הגיע וכל הפליטים הועלו על סיפון האוניה. 'פיל' חזר עם המזוודות שלי, אך האוניה עוד עמדה במקומה. בינתיים יצאתי בליווי אנה המתורגמנית לשתות קפה במסעדה קרובה והזמנתי כמה שוטרים לשתות אתי. הם שמרו עלי שלא אנסה לברוח. אנה הסבירה לשוטרים שאני ידיד טוב של הנשיא טרומן ולא כדאי להסתבך אתי, כי אז תתהווה תקרית מדינית רצינית מדבר די פעוט. כשחזרנו לתחנת המשטרה חיכה לי כבר מפקד המחוז.

בו בזמן שאני ומפקד המחוז שוחחנו על דא ועל הא הגיע הבשורה שהאוניה ברחה והייתה כבר בלב ים. "זה נורא" אמרתי, "הייתי אמור להיות על אוניה זו והפסדתי את הנסיעה. באתי מאמריקה בשביל לנסוע על אוניה זו ואני דורש ספינה שתיקח אותי אליה בים". הטלפון שוב צלצל אבל במקום לקבל את השגרירות האמריקאית כפי שבקשתי זה היה המטה הבריטי. אמרתי להם שאין לי כל עניין לדבר אתם. לאיטלקים אמרתי שאין לי שום התנגדות לשתף פעולה עם האיטלקים אבל בשום פנים ואופן לא אשתף פעולה עם האנגלים שחושבים שהם בעלי הבית באיטליה. אחרי זה אמרתי להם שאני יוצא מהמשטרה ואם הם רוצים לעצור אותי ולהאשים אותי במשהו אז זכותם לעשות כך. יצאתי מהמשטרה ושכרתי אוטו ונסעתי עם הנהג בדרך עקיפין עד שהייתי בטוח שלא עוקבים אחרי עד שהגעתי למשרדי ההגנה.

הייתי די מיואש. הייתי כאן בדירה של ה'הגנה' וטרם הצלחתי לעלות על אוניה המפליגה ארצה. לא נראה היה שאצליח בכך. התחבבתי על ראש ה'הגנה' הישראלי באיטליה. הוא היה אדם שהופקד על עבודת המחותרת והסיפורים על מעשיו כשיסופרו יהיו יותר מפליאים מכל דבר שאלכסנדר דומאס כתב. מתחילת עליית היטלר בגרמניה הוא עבד באירופה תחת איין-ספור של שמות בדויים. אני אקרא לו ג'ייק [המדובר ביהודה ארזין]. הוא הגיע לאירופה כשעוד נמשכה המלחמה והיה פעיל גם בשטח הצבאי וגם בעבודת ההצלה. הוא היה אמיץ ובעל העזה ובעל מרץ בלתי-נלאה. הוא ריכז צוות אנשים שהיו מסורים לו ללא גבול והיו מוכנים לכל מאמץ. אהבת הרפתקה ודאגה עמוקה לסבל הזולת היו הכוח המניע שלו. ג'ייק רצה שאשאר אתו עוד קצת, אבל חשבתי שאם אני לא אעלה על אוניה אחרי כל החדשים של ניסיון לעשות זאת אצטרך לחזור הביתה ולהודיע שנכשלתי. בקשתי בכל זאת לצאת עם האוניה הבאה בתור. נתנו לי אוטו והסיעו אותי העירה ושם עליתי על רכבת למרסייל.

(למען השלמת התמונה, להלן מספר פרטים בקשר למפקדי 'הווג'ווד': הפיקוד על האוניה מטעם ארגון ההגנה היה בידי ברצ'יק-דב מגן, פלי"מניק ותיק מקבוץ רמת השופט. רב החובל היה אמריקאי, ג'ק, או ג'רי ליכטמן, ימאי ותיק שבזמנו גם היה שומר הראש של ליאון טרוצקי. הקצין הראשון היה פרנז פליגלר, גם כן ימאי אמריקאי ותיק וחבר טוב של ג'רי. הם הפליגו הרבה ביחד ושניהם היו חברי ה-WWW, הארגון האנרכיסטי העולמי. שניהם היו ידידים של יואל רור מקבוץ כפר מנחם וגויסו למשימה זו על ידו. א. מ.).

[ב-1 ביולי 1946 השלים סטון את משימתו. בצרפת הוא הועלה לאוניה Balboa/Norsyd, והשתתף אתה בהפלגת המעפילים 'ביריה' (Norsyd ידועה בשם 'הגנה' – השם המבצעי שהוענק לאניה בהפלגת מעפילים עוקבת שביצעה לאחר סיום חלקה בהפלגת 'ביריה')]